

МЕЛАНХОЛІЯ АБО ЯК ЦЕ БУТИ ДИТИНОЮ «МЕРТВОЇ МАТЕРІ»

Як будуються стосунки з іншими і яке відношення це має до переживання втрати? Уявімо, що психіка людини — це башта, яка складається з цеглин одного кольору, наприклад, — сірих. Коли ми говоримо про психіку, яка функціонує в нормі, ця велика сіра башта ніколи не буде монолітною, а завжди лишатиметься «гнучкою» за рахунок того, що одна цеглинка може бути заміненою на іншу у разі потреби чи бажання. Ці цеглини є структурними компонентами психіки.

Як ми будуємо стосунки з іншими людьми? Уявімо, що інша людина — це така сама башта, але, припустимо, жовтого кольору. Її цеглини так само рухливі. Побудова стосунків — обмін цеглинами один з одним до тієї межі, поки це не загрожує структурності башти. Але, ці цеглини, які ми віддаємо іншим, а вони нам, НЕ ЛИШАЮТЬСЯ ЗОВНІ чи між нами.

Якщо ви є сірою баштою, а інший — жовтою, це виглядатиме, як заміна ваших сірих цеглин жовтими, і навпаки. Наші башти певною мірою стануть сіро-жовтими. Таким чином ми говоримо про те, що **СТОСУНКИ БУДУЮТЬСЯ ВСЕРЕДИНІ** кожної окремої башти. Так, ми поміщаємо частину об'єкта всередину себе і насправді всередині будуємо ці стосунки. Коли цей обмін вичерпав себе, ми займаємося поступовою «деконструкцією» жовтих цеглин з нашої структури, та «конструюємо» на їх місці власні — сірі. Так виглядає клінічна норма, так і виглядає ця гнучкість психіки. Ці цеглинки побудовані за принципом і любові, і образ, і підтримки, і заздрощів. Одним словом, ці цегли дуже чуттєво амбівалентні. Але ключове те, що ми маємо на них запит та потребу в них.

Що відбувається, коли людина з жовтими цеглинами вмирає?

Наша психіка абсолютно не готова до початку «деконструкції». Надто швидко необхідно це робити. Це викликає шоківий стан.

В нас залишається запит та потреба на продовження обміну цеглинами з жовтою баштою. В цей час жовті цегли є, але померлий суб'єкт їх вже не наповнює емоційно. Тому вони є, але нічому не служать.

Зі зникненням жовтої башти, ми лишаємося в специфічній ситуації:

- а) наші сірі цеглини, які ми інвестували в стосунки, тепер просто лежать без діла на тому місці, де стояла жовта башта. Ми маємо з ними емоційний зв'язок, але знайти їм місця поки не можемо.
- б) в нас залишається багато жовтих цеглин. І це — ключовий момент в процесі горювання та скорботи. Іншими словами ми лишаємося з надто великою кількістю цеглин двох кольорів, і без жодного розуміння, що з цим робити.

Враховуючи вищесказане про побудову стосунків всередині себе, можна сказати, що ми не «втрачаємо» людину, бо втратити можна щось «зовнішнє», а переживаємо «утрату», утрачаємо щось, що було поміщено в нас. Утрата в цьому випадку — це необхідність утратити жовті елементи, замінивши їх назад на свої власні.

Психоаналітичною мовою цей процес називається «робота горя», можливо ви чули. А його відсутність = залишитися з частинами жовтих елементів всередині себе, — називається «меланхолією», яка є дуже болісною і може тривати роками, адже в цьому випадку ми продовжуємо будувати стосунки з тим, кого вже немає.

Людині в цьому стані потрібна додаткова допомога, щоб перейти до скорботи та роботи горя, і як слідство — нормального функціонування поза зоною побудови стосунків з померлим; зробити структуру знов гнучкою і готову до стосунків з іншими.

Важлива деталь: Людину не потрібно забути, їй треба **ЗНАЙТИ НОВЕ МІСЦЕ**.

КОЖНА ДИТИНА ПРОХОДИТЬ ПРОЦЕС ГОРЮВАННЯ, КОЛИ ФОРМУЄ СВОЄ Я.

Людина ніби продовжує бути пов'язаною з тією частиною матері, яка колись «згасла». Вона не може її відпустити. І не може повністю ожити сама.

**ДИТИНА НАЗАВЖДИ ЗАСТРЯГНЕ В ПРОЦЕСІ МЕЛАНХОЛІЇ. А ЩО
СТАНЕТЬСЯ, ЯКЩО САМА МАТІР В МЕЛАНХОЛІЇ?**

Коли дитина народжується, вона ще не відчуває себе окремою істотою. Немає чіткого «я» і «вона». Є спільне переживання: тепло, голос, запах, груди, ритм.

На самому початку немовля і мати психічно злиті. Не в реальності — тіла різні. Але в досвіді дитини — це одне ціле.

Мати не сприймається як окрема людина. Вона — частина його самого. Користуючись метафорою про цеглинки, дитина технічно є сірою вежею, але кожна сіра цеглинка всередині містить жовту (матір), і обом потрібно виконати складну сепараційну роботу, щоб розділити їх.

Поступово дитина починає переносити цей досвід усередину. Коли мати поруч, вона заспокоюється. Коли її немає — вона спочатку переживає катастрофу. Але якщо мати повертається достатньо передбачувано, у дитини формується внутрішній образ матері.

Навіщо потрібна втрата?

Щоб стати окремим, дитина має пережити втрату. Не реальну смерть. А досвід: вона — не я.

Це болісно. Це перша маленька втрата. Вона виявляє: мати має свої бажання, вона може йти, вона не повністю належить їй.

Ця «втрата злитості» необхідна. Без неї не з'явиться межа. Без межі не з'явиться «я».

Що відбувається, якщо втрати немає?

Якщо мати не дає пережити сепарацію —

наприклад, вона надто тривожна, надто зливається, надто контролює, або навпаки — психічно «відсутня» і не допомагає опрацювати розлуку — тоді всередині дитини може відбутися застрягання.

Є два варіанти:

Мати не відпускає » дитина не може стати окремою, вона весь час живе для неї.

Мати психічно зникає » всередині залишається «мертвий» об'єкт. Тоді ми будемо говорити про процес меланхолії.

Якщо мати всередині залишається «мертвою» — холодною, порожньою, недоступною — то людина виростає з відчуттям: що радість неможлива, що життя позбавлене смаку, що всередині порожнеча. Це не просто смуток. Це відчуття, що джерело життя всередині не працює.

Людина ніби продовжує бути пов'язаною з тією частиною матері, яка колись «згасла». Вона не може її відпустити.

І не може повністю ожити сама.

ДИТИНА НАЗАВЖДИ ЗАСТРЯГНЕ В ПРОЦЕСІ МЕЛАНХОЛІЇ. А ЩО СТАНЕТЬСЯ, ЯКЩО САМА МАТИ В МЕЛАНХОЛІЇ?

Для ілюстрації такої ситуації нам у пригоді стане стрічка, присвячена біографії та роману Вірджинії Вулф — «Години» — 2002. Пропоную розглянути її сюжет через принцип ідеї Андре Гріна про «мертву матір».

Якщо читати сюжет фільму через цю оптику, перед нами не просто три історії депресії (меланхолії), а три варіанти життя після психічної катастрофи — після втрати живого, емоційно відгукливого об'єкта.

Грін описує «мертву матір» не як реальну смерть, а як психічну смерть матері, раптовий емоційний обвал її присутності. Дитина стикається не з відсутністю, а з холодною, недоступною, спустошеною матір'ю, і це стає травматичним ядром меланхолії. Мати порожня і не має бажань.

Повертаючись до метафори з цеглинками — дитина живе з внутрішньою «застиглою» в почуттях і часі цеглинкою. Живі стосунки з нею неможливі.

У «Годинах» це проявляється в різних регістрах — у кожної з трьох жінок.

ВІРДЖИНІЯ ВУЛФ: МЕЛАНХОЛІЯ ЯК БОРОТЬБА З ПОРОЖНЕЧЕЮ

Вона не просто депресивна — вона перебуває в постійній боротьбі з внутрішньою порожнечою. Через Гріна її стан можна описати як: радикальну дез-інвестицію зовнішнього світу, згортання емоційних зв'язків, життя в тіні «внутрішньо мертвої» цеглинки.

Її стосунки з чоловіком — це стосунки з турботливим, але надмірно контролюючим оточенням. Однак її справжній конфлікт — не з чоловіком, а з внутрішнім об'єктом, що втратив життя. А як ми пам'ятаємо, мати не здатна провести свою дитину в розвитку далі, ніж пройшла сама цей шлях. У певному сенсі меланхолія приречена продовжуватися і в дітях, якщо батько не допоможе дитині в цій сепарації від матері.

Письмо стає спробою реанімувати мертве всередині себе. Творчість — спосіб опрацювання меланхолії, але вона не усуває ядра цієї порожнечі.

Сцена з птахом — символічний момент зіткнення з мертвим об'єктом. У ній є ніжність, але вона спрямована до мертвого. Тобто любов звернена до того, що вже не відповідає.

Самогубство (в біографічній перспективі) можна розуміти як радикальне поєднання з мертвим об'єктом матер'ю — не відбулася втрата і сепарація, а сталася ідентифікація = смерть.

ЛОРА БРАУН: ЖИВА МАТИ З ПСИХІЧНО «МЕРТВИМ» ПОГЛЯДОМ

Лора — найбуквальніша ілюстрація концепції Гріна. Вона — мати, але її емоційне життя зруйноване. Вона дивиться на сина так, ніби вже відсутня. Тут виникає класична динаміка при меланхолії:

мати переживає власну депресію, дитина стикається з її недоступністю, відбувається процес утримування її мертвості всередині дитини. Вона застигла в ньому назавжди.

Її син (майбутній Річард) буквально живе в полі «мертвої матері». Він відчайдушно намагається оживити її — приносить квіти, шукає погляд, вимагає уваги. Але вона вже не цікавиться світом живих.

Найбільш гринівський момент — готельний епізод. Вона лежить на ліжку, читаючи Mrs Dalloway. Це сцена майже тотального застигання. Світ перестає бути насиченим.

Її відхід із родини — не акт свободи, а акт розриву з материнською позицією, яка для неї нестерпна. Вона йде, щоб не стати остаточно «мертвою» — але ціною передачі цієї мертвоти дитині.

КЛАРИССА ВОГАН: ЖИТТЯ ЯК ОБСЛУГОВУВАННЯ МЕЛАНХОЛІКА

Кларіса здається най«живішою». Вона організовує свято, купує квіти (пряма відсилка до Mrs Dalloway). Але її життя структуроване навколо турботи про Річарда. Найімовірніше, вона добре знає зі свого дитинства, як це — оживляти мертве і шукати цієї любові. Вона — не носій мертвої матері, а та, хто живе поруч

із меланхолією! Думаю, що ми маємо ілюстрацію випадку, де батько допоміг у сепарації від мертвої матері, або таким був батько цієї жінки.

Однак через Гріна можна побачити: її надмірна турбота — спосіб уникнути зустрічі з власною порожнечою, її енергія — оборонна гіперактивність, її ідентифікація з «тією, хто рятує».

Річард для неї — об'єкт, якого потрібно втримати від падіння в порожнечу. Але його самогубство — повторення материнської катастрофи: Лора, потім Річард і нова сцена втрати.

Кларісса переживає зіткнення з реальною втратою, але це ще й зустріч із тим, що не можна оживити іншого.

РІЧАРД: ДИТИНА МЕРТВОЇ МАТЕРІ

Річард Браун — найпряміше втілення грінівської меланхолії. Він живе в поетичному реєстрі, але його мова пронизана розпадом. Він не стільки страждає

від хвороби, скільки живе в стані: хронічної внутрішньої порожнечі, неможливості інвестувати в майбутнє, ідентифікації з мертвою матір'ю.

Його стрибок з вікна — це не лише відчай. Це зустріч із внутрішньою мертвістю, яка завжди була всередині нього з дитинства. Меланхолік завжди є першим у черзі на самогубство.

Якщо у Гріна меланхолія — це «життя в присутності відсутнього об'єкта», то Річард буквально не може відокремитися від матері, яка психічно пішла, коли він був дитиною.

Це не просто фільм про депресію. Це фільм про те, що відбувається, коли мати залишається фізично живою — але психічно зникає, і про те, який складний шлях проходить дитина, щоб цей досвід опрацювати: Вірджинія — опрацьовує через письмо, Лора — тікає, Кларісса — обслуговує, Річард — ідентифікується.